

DERLEME / REVIEW

Holistik Hemşirelik Bakımı

Holistic Nursing Care

Sevda KORKUT BAYINDIR, Arş. Gör. Dr.¹, Sevil BİÇER, Dr. Öğr. Üyesi¹

¹Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, Kayseri

Kabul tarihi/Accepted: 18.02.2018

İletişim/Correspondence:

Sevda KORKUT BAYINDIR, Erciyes Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi Melikgazi/Kayseri

E-posta: skorkut@erciyes.edu.tr

Bu çalışma, 5-8 Kasım 2017 Ankara'da düzenlenen
5. Uluslararası 16. Ulusal Hemşirelik Kongresi'nde
poster bildirisi olarak sunulmuştur.

Özet

İnsan biyolojik, fizyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel ve spiritüel boyutları olan bir bütündür. Bu boyutların her biri birbiri ile ilişkilidir ve birbirini etkilemektedir. Her insan bireyseldir ve her insanın sağlığa ve hastalığa verdiği tepkiler birbirinden farklıdır. İnsan, sağlığı geliştirme ve hastalıkların iyileşmesinde sağlık bakım profesyonellerinin yardım ve desteğine ihtiyaç duyar. Bakım hemşireliğin özüdür ve hızla gelişen sağlık alanında hemşirelik uygulamalarının temelinde yer almaktadır. Bakım bireyden olumlu sonuçlar elde edilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ancak insana verilen hemşirelik bakımı bireyin sadece hastalığına odaklanmamalı, bireyin tüm boyutlarını içerecek şekilde kapsamlı bir bakım olmalıdır. Bu nedenle bireyin tüm boyutlarının iyileştirilmesinde ve geliştirilmesinde holistik bakım kavramı ön plana çıkmaktadır. Holistik bakım beden, zihin, ruhun birbirine bağlı olduğunu ve bir bütün olarak ele alınmaları gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Hemşirelik, bakım, bütüncül yaklaşım.

Abstract

Human is whole who has biological, physiological, psychological, social, cultural, and spiritual dimensions. Each of these dimensions are interrelated and affect each other. Each person is an individual and the response of each person to health and disease is different. Human needs help and support of the healthcare professions in healing of diseases and health promotion. Care is the essence of nursing and it is located on the basis of nursing practice in the field of health which is developing rapidly. Care has an important position in achieving positive results from the individuals. However the nursing care given to people should not focus only on the individual's disease, it should be a comprehensive care to include the entire dimensions of the individual. Therefore holistic care concept has come to the foreground in the improvement and development of all aspects of the individual. Holistic care advocates that body, mind, spirit are interconnected and must be commented as a whole.

Keywords: Nursing, care, holistic approach.

Giriş

İnsan biyo-psiko-sosyo-kültürel ve spiritüel boyutları olan bir varlıktır (Baldacchino, 2006; Daştan & Buzlu, 2010). Bu boyutların her birine ilişkin gereksinimleri olan bir bütündür ve bu gereksinimleri arasında sürekli bir etkileşim vardır (Vayalilkarottu, 2012; Ay, 2015). Ayrıca insan sağlık/hastalık çizgisi içinde hareket eden, sağlığı geliştirme ve hastalıkların iyileşmesinde sağlık bakım profesyonellerinin yardım ve desteğine gereksinim duyan bir varlıktır (Ay, 2015).

İnsan büyüme ve gelişmesinin temel parçası olan bakım, her birey için yaşam boyu süren bir gereksinimdir. Bakım var olmanın yoludur (Özkan, 2014). Bakım kavramı çok boyutlu bir kavramdır ve farklı teorisyen hemşireler tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır (Altıok, Şengün & Üstün, 2011; Özkan, 2014). Watson'a göre bakım, sağlığı geliştirmek, sağlığını kazandırmak ve hastalıkları önlemek için insan gereksinimlerinin karşılanmasıyla sonuçlanan kişilerarası

süreci kapsayan girişimlerdir. Watson'a (1985) göre bakım verme, hemşireliğin esasıdır, hemşirelik uygulamasının merkezi ve birleştirici odak noktasıdır (Özkan, 2014). Joyce Travelbee (1971), "Bir hemşire yalnızca fiziksel ağrıyı azaltmak için veya fiziksel açıdan değil, bireye holistik (bütün) bir bakım verir" ifadesi ile bakımın tüm boyutlarının önemini belirtmiştir (Martsolf, 1998).

Bireyin varlığının tüm boyutlarının bütünlüğünün korunması, sürdürülmesi ve elde edilmesinde bireye yardımcı olmak için hemşirelerin, tüm bu alanların bakımını sağlayacak şekilde hazırlıklı olması hemşirelik bakımının temelini oluşturmaktadır (Stranahan, 2001; Ergül & Bayık, 2004). İnsanın her boyutunun kendine özgü tek olmakla birlikte aynı zamanda birbirlerine bağlı olduğunu savunan holistik bakım yaklaşımı (Demirsoy, 2014), bireyin bireyselliği üzerine odaklanırken beden, akıl, ruh arasında sıkı ilişki olduğunu kabul etmektedir (Baldacchino, 2006).

Bu makale holistik yaklaşım ve holistik hemşirelik bakımı ile ilgili kavramları ve teorileri açıklayarak, hemşirelikte bireyin holistik olarak ele alınmasının önemini vurgulamak amacıyla yazılmıştır.

Holistik Bakım

Holizm kavramının uzun bir geçmişi vardır, ama sözcük ilk olarak 1926 yılında "Holizm ve Evrim" adlı kitabı ile Kuzey Afrikalı bir filozof olan Jan Chiristian Smuts tarafından ortaya atılmıştır (Wade, 2009). Holizm (Holism) kavramı Eski Yunanca'da bütün, tamam, tüm anlamlarına gelen "holos" sözcüğünden türemiş olup İngilizce "whole" (bütün) kelimesi ile aynı kökenden gelmektedir (Papathanasiou, Sklavou & Kourkouta, 2013). Holizm; bütünü, kendisini oluşturan parçaların toplamından daha fazla olduğunu savunan felsefe görüşüdür (Mete, 2013).

Holizm, insanın bir bütün olduğunu birbirinden ayrılmaz olan parçaların tek başına ele alınmasının doğru sonuçlar vermeyeceğini vurgulamaktadır. Ayrıca bu kavram her bireyin genetik, spiritüel yapısı ve sistemleri arasında enerji geçişleri olduğu iddiasıyla bireyin tek ve eşsiz olduğunu savunmaktadır (Mete, 2013).

Amerikan Holistik Hemşireler Birliği iyi sağlığı, akıl, beden ve ruh arasındaki uyum düzeyi olarak tanımlamış ve hemşirelerin insanı sadece fiziksel olarak değil bir bütün olarak ele alması gerektiğini vurgulayarak holistik bakımın gerekliliğinden bahsetmiştir (Stranahan, 2001; <http://www.ahna.org>).

Holistik hemşirelik bakımı beden, zihin, ruh, duygular, çevre, ilişkiler ve hayatın sosyal, kültürel yönünün birbirine bağlı olduğu ve bir bütün olarak ele alınmaları gerektiğini savunan özel bir hemşirelik uygulamasıdır. Holistik hemşire hastanın iyileşme sürecinde insana bir bütün olarak bakım sağlayabilmek için hemşirelik bilgi, kuram, uzmanlık ve sezgisinin kullanılmasına odaklanır (Gore, 2013).

Modern hemşireliğin kurucusu olan ve ilk holistik hemşirelerden biri olarak kabul edilen Florence Nightingale holistik bakımdan yıllar önce bahsetmiştir (<http://www.ahna.org>). Florence Nightingale'in holistik bakım hakkındaki düşünceleri, "Sağlık için, manevi gereksinimler vücudu oluşturan fiziksel organlar kadar önemli bir öğedir, hepimizin gözlemlediği fiziksel durum zihnimizi ve ruhumuzu etkileyebilir. Bir birey ruhsal ve duygusal olarak yaralandıysa ve zarar gördüyse fiziksel hastalıklar da ortaya çıkabilir" cümlelerinden anlaşılmaktadır (Hutchinson, 1997; Ergül & Bayık, 2004).

Holistik yaklaşım eski uygarlıklarda da kullanılmıştır. Holistik yaklaşımla tedavi ve şifa sağlama ilk defa akıl ile bedenini birbirini etkilediğini belirten, tıbbın kurucusu Hippocrates'e kadar gitmektedir. Hastalığın iyileştirilmesinde gerek hekimlerin verdiği tedavi gerekse din adamlarının yaptığı büyü, sihir gibi uygulamalar bir arada kullanılmış ve şifa için inançtan destek alınarak hastaların iyileştirilmesinde kapsamlı ve bütüncül bir yaklaşım sergilenmiştir (Demirsoy, 2014).

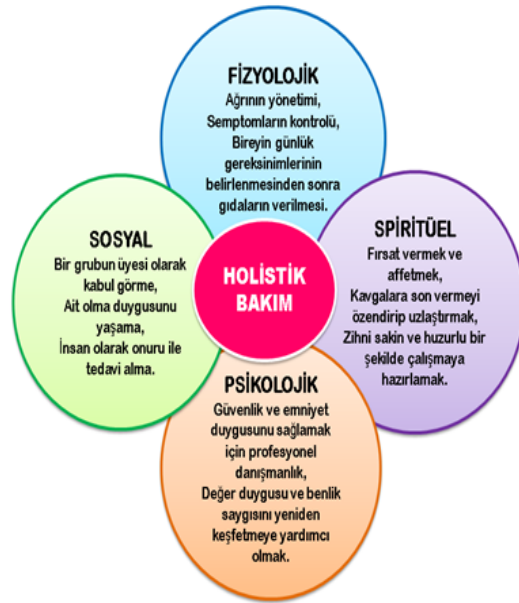
Hemşireler gerek hasta yoğunluğu ve iş yükünün fazla olmasından gerekse zamanın kısıtlı olmasından dolayı çoğunlukla hastanın sadece fiziksel gereksinimlerine öncelik vermektedirler. Ancak hemşireler hastalığın bireyi nasıl etkilediğini bilmeli ve bireyleri sadece birer hasta

olarak değil, onları tüm boyutları ile bir bütün olarak ele almalıdırlar. Çünkü hastaların zihin, beden ve ruhlarında iyileşmeyi içeren holistik hemşirelik bakımı, bireylerin beden, zihin, duygular, spiritüalite ve kişilerarası ilişkilerinin hastalıklardan nasıl etkilendiğinin, sosyo-kültürel farklılıkların ve bireysel tercihlerin de önemini düşünülmesini gerektirmektedir. Çünkü her insan bireyseldir ve her birinin hastalığa verdiği tepkiler farklılık göstermektedir (<http://www.practicalnursing.org>).

Holistik Bakımın Bileşenleri

Bakım hizmetlerinin sunumunda kapsamlı bir yaklaşım olan holistik bakım kişisel gelişim ve sağlık için önemli bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Bireye bütüncül yaklaşımın önemli olduğunu, fiziksel rahatsızlıklar yanında hastalıkların ruhsal, sosyal ve spiritüel etkilerine bakılması gerektiğini vurgulamaktadır (Demirsoy, 2014). Çünkü insan bir bütündür ve herhangi bir boyutta meydana gelen değişim ya da yetersizlik başka bir boyutu da etkilemektedir (Ay, 2015).

Şekil 1'de görüldüğü gibi holistik bakımın fizyolojik, psikolojik, sosyal ve spiritüel bileşenleri içerdiği belirtilmektedir.

Şekil 1. Holistik Bakımın Bileşenleri

Kaynak: <http://www.practicalnursing.org/importance-holistic-nursing-care-how-completely-care-patients>.

Fizyolojik boyut; İnsan hücre, doku ve organ sistemlerinden oluşan; fark edilmeyen hücresel faaliyetlerin yanında, beslenme, boşaltım, hareket gibi bilinçli olarak yapılan, fizyolojik gereksinimleri olan bir varlıktır. Ayrıca insanın fizyolojik gereksinimlerinin karşılanmaması bireyi psikolojik olarak etkileyebilirken, psikolojik problemlerin varlığı da fizyolojik gereksinimleri etkileyebilir (Ay, 2015).

Psikolojik boyut; Değerler, kişilik, huy, motivasyon, istek/isteksizlik, tepkiler, algılama, bireyin psikolojik yönü ile

ilişkili faktörlerdir. İnsan bu özellikleri ile bir toplum içinde yaşar, toplumun bir parçası olur. Bu boyutta meydana gelen değişim ve problemler diğer boyutları da etkiler (Ay, 2015).

Sosyal boyut; İnsan toplumsal bir varlıktır. Birey olarak insan, varlığını ancak toplumsal ilişkileri ile ortaya koyar. İnsanın diğer bireylerle ve gruplarla olan etkileşimi, bireyin sosyal yönünü oluşturur. Her insan sosyal bir varlıktır. Toplumun bir parçasıdır, soyutlanamaz. Sosyalleşme de toplum içinde gerçekleşir (Ay, 2015).

Spiritüel boyut; Dini içine alan ama her zaman din yoluyla ifade edilemeyen evrensel bir kavram olan spiritüalite, bireyin dini inancına bakmaksızın biyolojik, psikolojik ve sosyolojik bileşenleri kapsayan insana yaşama gücü veren itici bir güçtür (Como, 2007; Yılmaz, 2011). Bireyin sağlık ve hastalıkla ilgili tutum ve davranışları üzerinde etkisi bulunduğu için holistik bakımın en önemli öğelerinden biridir (Sawatzky & Pesut, 2005; Yılmaz, 2011). Ölüm korkusu, çaresizlik ve umutsuzluk duygusu, kronik ve fiziksel hastalıklar, emosyonel stres, yaşamın anlamını bulmada yetersizlik gibi pek çok yaşamsal krizler bireyin spiritüel gereksinimlerini ön plana çıkarır (Ergül & Bayık, 2004; Baldacchino, 2006; Yılmaz, 2011).

Holistik Bakımı İçeren Hemşirelik Teorileri

Hemşireler ilk çağlardan bu yana geleneksel olarak holistik bir yaklaşım içinde bakım vermişlerdir, ancak "holistik bakım" terimi Rogers, Parse, Newman gibi hemşire teorisyenler tarafından 1980'li yıllarda hemşirelik literatürüne girmiştir (Ergül & Bayık, 2004).

Holistik hemşirelik bakımı çeşitli teorilere dayanmaktadır. Bu teorilerden her biri kişi ile iç ve dış dünyası arasındaki ilişkinin belirli yönlerine odaklanmaktadır. Ortak noktaları kişiyi bir bütün olarak ele almalarıdır. Maslow'dan modern holistik teorisyenlere holistik yaklaşım, bütün insan gereksinimlerinin tamamını kapsamakta ve insanın bireyselliğini göz önüne alarak ve her bir ihtiyacına önem vererek onları hiyerarşik bir sıraya koymaktadır (Papathanasiou vd., 2013).

Sağlığın korunması ya da yeniden kazandırılmasında bütüncül bakım anlayışı ile bireye yardımcı olunması gerektiğini savunan (Ahtisham & Jacoline, 2015) Henderson, kuramında fizyolojik, psikolojik, sosyo-kültürel, spiritüel ve gelişimsel boyutları içeren 14 temel insan gereksinimini ele almıştır. Henderson'a göre, hemşirenin birincil fonksiyonu hastalık ya da sağlık durumunda bireye yardımcı olmak, mümkün olduğunca çabuk bağımsızlığına kavuşmasını sağlamaktır. Henderson hemşirenin bireye yardım ederken, bireyin bilgisini, istek ve gücünü göz önüne alması gerektiğini savunmaktadır. Henderson'a göre hasta ve ailesi bir bütündür, birey fizyolojik ve emosyonel bir denge içinde olmalıdır (Ay, 2015).

Roy'a göre insan, değişen çevre ile sürekli etkileşim içinde olan biyo-psiko-sosyal bir varlıktır. İnsan içinde bulunduğu ortama fizyolojik, psikolojik ve sosyal yönden uyum sağlamaya çalışan adaptif bir sistemdir. İnsanın çevresiyle olan sürekli etkileşimi içten ve dıştan gelen değişikliklerle karakterizedir. Bu değişiklikler önemli/önemsiz ve olumlu/olumsuz olabilir. İnsan bu değişen dünya içerisinde bütünlüğünü sürdürmeli ve değişikliklere uyum sağlamalıdır. Bunlardan biri tam olmazsa denge

bozulur. Hemşirelik girişimlerinin amacı pozitif ve etkili uyumu geliştirmektir (Velioğlu, 1999; Figen & Mete, 2009; Özkan, 2014). Roy'un insanı, adaptif bir sistem olarak kavramsallaştırması genel sistem teorisinden gelmektedir. Geliştirilen bu yapıya göre kişi, kendisinden veya çevresinden gelen uyarılara yanıt vermek ve uyumu gerçekleştirmek için değişiklikler yapan bütün bir sistemin yapısıdır (Velioğlu, 1999).

Rogers ise insanı fizyolojik, psikolojik ve sosyal bir sistem ya da sistemin parçaları olarak ele almaktan çok, onu çevresi ile etkileşim içinde olan bir "enerji alanı" olarak kabul etmektedir. Rogers'e göre enerji alanları açıktır ve sürekli birbirini etkilemektedir. Çevre de bir enerji alanıdır ve insan ile çevre sürekli birbirini etkilemekte ve birbirinden etkilenmektedir (Pektekin, 2013; Ay, 2015). Birey çevresine, bazen hızlı bazen de yavaş hareket ederek cevap verip denge içinde kalmaya çalışmaktadır. Bu denge bozulduğu zaman denge problemleri ortaya çıkmakta ve hemşirelik bakımına gereksinim duyulmaktadır. Rogers'ın kuramında hemşirelik bakımının odak noktaları üniter insan ve çevredir. Açık bir sistem olan insan bütün olarak ele alınmalı ve kendi bireysel çevresi içinde değerlendirilmelidir. Sağlık ve hastalık her bireye ve kültüre göre farklı özellikler göstereceğine göre, bu kavramlar bireyin çevresi ile olan etkileşimi kapsamında açıklanmaya çalışılmalıdır (Pektekin, 2013). Rogers göre, hemşirelik uygulaması kişi ve onun çevresi arasındaki harmonik etkileşimi desteklemeyi ve bireyin enerji alanının bütünlüğünü güçlendirmeyi hedeflemektedir (Papathanasiou vd., 2013).

Newman'ın sağlık bakım sistemi modeline göre insan parça ve alt parçaların kişisel birleşmesi ile oluşan bir bütün olarak tedavi edilir. Stres faktörleri insanları etkiler ancak insanların destek sistemleri bireyleri bu stresörlere karşı savunur. Bu modele göre, hemşirelik çevre ile etkileşim içinde olan bir kişinin standartlarını tanımamasına yardım ederek farkındalık geliştirme süreci olarak kabul edilir. Hemşire, insanların bilinç seviyesini en yükseğe doğru geliştirmek için bireyin gücünü kullanabilmesine yardımcı olur, bireyi tüm boyutları ile ele alır (Papathanasiou vd., 2013).

Parse'nin teorisinin odağında ise "insan-çevre-sağlık" yapısı vardır. İnsan bu yapının merkezidir. Parse insanı, parçaların bütününden daha fazla, farklı ve sinerjik bir varlık olarak görür (Ay, 2015). İnsan bölünemeyen, sorumlu ve çevre ile olan etkileşimleri sonucu sürekli değişen ve gelişen bir varlıktır (Mete, 2013). Sağlık, insan-çevre ilişkisinin yeniden oluşturulmasıdır. Parse'ye göre sağlık iyi olma hali veya hastalığın olmamasından öte bir süreçtir (Ay, 2015). Sağlık birey tarafından geliştirilir, bireylerin değerleri ve inançları ile ilişkilidir ve onları yansıtır (Mete, 2013).

Holizm kavramı Neuman'ın kuramında da belirgindir. Çünkü bu model, insana yönelik parçaları/alt parçaları ve bunların birbiri ile ilişkilerini tanımlamaktadır (Velioğlu, 1999; Ay, 2015). Neuman Sistemler Modeli, sistemlere dayalı bütüncül bakış açısı sağlayan, iyilik haline oryante, sisteme yönelik çevresel stres faktörleri ve bu faktörlere karşı sistem dengesinin korunmasına dayanan dinamik bir yapıya sahiptir (Uysal, Khorshid & Eşer, 2009). Neuman kuramında, bireyin merkezde olduğu çekirdeği çevreleyen bir dizi halka tanımlanmaktadır. Hemşirelik problemlerini değerlendirmek için sistemli yaklaşıma temellendirilmiş, hemşirelik için

kapsamlı yapısal bir model ortaya koymuştur. Neuman insanı çevresinden etkilenen ve çevresini de etkileyen açık bir sistem olarak tanımlamaktadır. Modelin odak noktası çevredeki stresörleri azaltarak insan sisteminin dengede olmasını sağlamaktır (Ay, 2015). Modelin temeli birey ya da toplumun strese olan tepkisi ve hemşirenin bu stres tepkisine birincil, ikincil ve üçüncül koruma önlemleriyle müdahale etmesidir. Model hemşirelik için sistem temelli ve kapsamlı bir kavramsal çerçeve sunar. İnsana çok boyutlu ve sistem perspektifinden bakar (Fawcett, 2004).

Yukarıda verilen örnekler dışında da çoğu teorisyen, hemşirelerin bireyi bütüncül olarak değerlendirmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Buradan hareketle holistik bakımın hemşireliğin kalbi olduğunu ve mesleki özerkliğin kazanılmasında önemli bir yere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Holistik ve Geleneksel Hemşirelik Bakımının Karşılaştırılması

Amerikan Holistik Sağlık Derneği (American Holistic Health Association) holistik ve geleneksel hemşirelik bakımı arasındaki farkları Tablo 1'de verildiği gibi özetlemiştir.

Tablo 1. Holistik ve Geleneksel Hemşirelik Bakımının Karşılaştırılması

	Holistik Yaklaşım	Geleneksel Yaklaşım
Felsefe	Allopatik, osteopati, naturopati, enerji ve etno-tıp entegrasyonuna dayalı.	Allopatik tedaviye dayalı.
Bakımın öncelikli amacı	Optimal sağlığı desteklemek için hastalıkları önlemek ve tedavi etmek.	Hastalığı tedavi etmek ya da azaltmak.
Bakımın öncelikli metodu	Hastalıkların nedenlerini ele alarak ve yaşam biçimi değişikliklerini kolaylaştırarak sağlığı yükseltmek.	Fiziksel belirtilerin ortadan kaldırılmasına odaklanır.
Tanı	Kişi bütün tıbbi geçmişi, bütün sağlık durumu, fizik muayene, laboratuvar verileri ile bütün olarak değerlendirilir.	Hikaye, fizik muayene, laboratuvar verileri ile vücut değerlendirilir.
Birincil bakım tedavi seçenekleri	Diyet, egzersiz, çevresel önlemler, tutum ve davranış değişiklikleri, ilişki ve manevi danışmanlık, biyoenerji geliştirme ile beden, zihin ve ruha sevgi uygulanır.	İlaçlar ve cerrahi.
İkincil bakım tedavi seçenekleri	Bitkisel tedavi, homeopati, akupunktur, manuel tedavi, biyomoleküler terapiler, fizik tedavi, ilaç ve cerrahi.	Diyet, egzersiz, fizik tedavi ve stres yönetimi.
Zayıf yönler	Holistik bakım sağlayıcıların ve eğitim programlarının yetersizliği, zamanın yoğun olması, iyileşme sürecine bağlılık gerektirmesi ve hızlı olmaması.	Kronik hastalıkların önlenmesi ve tedavi edilmesinde etkisizdir ve pahalıdır.
Güçlü Yönler	Hastalara kendi sağlıkları için sorumluluk almayı öğretir, akut ve kronik hastalıklarda maliyet etkindir, kronik hastalığı önlenmek ve tedavi etmek için terapötiktir, optimal sağlığı oluşturmak için gereklidir.	Akut ve yaşamı tehdit eden hastalık ve yaralanmaların tedavisinde yüksek derecede tedavi edicidir.

Kaynak: Ivker RS. Comparing Holistic and Conventional Medicine. <http://ahha.org/articles.asp?id=38>.

Holistik bakım özellikle hasta ve bakım verenin bütün zihinsel kaynaklarının kapsamlı ve dikkatli kullanımını gerektirir, bu nedenle hemşireler belirli eğitim ve yeteneklere sahip olmalıdır. Klinik hemşirelerin bu konudaki teorik kavramların anlaşıldığı ve bütüncül bakım ilkelerinin teşvik edildiği ileri eğitimleri, sorunlarla uğraşmak ve hastalara yardımcı olabilmeleri için önemlidir.

Tüm klinik hemşireleri sürekli eğitim veya temel eğitim programlarıyla, yeni kuramsal ilkeleri ve hemşirelik araştırmalarını takip ederek bilgilerini arttırmaları için teşvik edilmelidir (Papathanasiou vd., 2013).

Holistik hemşirelik bakımında hasta ile ilişkileri geliştirmek ve sağlıklı, psikolojik, duygusal, ruhsal bir ortam oluşturmak çok önemlidir. Bunu sağlayabilmek için aşağıda verilen uygulamaların bakımda kullanılması gerekmektedir. Bunlar;

- Hastaların adını öğrenmek ve kullanmak
- Göz teması kurmak
- Hastaya içtenlikle bakım vermek ve kendini nasıl hissettiğini sormak
- Uygun biçimde gülümsemek
- Terapötik dokunmayı kullanmak
- Hastaların kendilerini onurlandırılmayı hak eden biri olarak görmelerine yardımcı olmak
- Hastaların onurunu korumak
- Öz bakımın önemi konusunda hastalara eğitim vermek
- Hastalara anksiyete veya ağrılarının nasıl azaltılabileceğini sormak
- Ağrı kontrolünde hayal etme, gevşeme teknikleri gibi farmakolojik olmayan yöntemleri kullanmak
- Masaj, aromaterapi ya da müzik gibi tamamlayıcı tedavi yöntemlerinin kullanılması konusunda hastaları cesaretlendirmek ve gerektiği gibi yardımcı olmak
- Hastalara belli dini, kültürel, manevi inançları varsa sormak; yapmalarını kabul etmek ve duyarlı davranmak (<http://www.practicalnursing.org>).

Sonuç

Geleneksel hastalık kavramlarında insan bir bütün olarak ele alınmaz ve sadece hasta organına ve hastalığına yoğunlaşıldı. Ancak insan biyolojik, psikolojik, sosyal, kültürel ve spiritüel boyutları olan karmaşık bir varlıktır. Holistik bakım yaklaşımına göre ise bireyin boyutlarının birbirinden ayrı düşünülmemesi ve bütün bir şekilde ele alınması gerekir. Çünkü her birey farklıdır ve diğer bireylerden ayrı bir nitelik taşıdığı kabul edilmelidir. Primer bakım sağlayıcı olan hemşire bireyi bütüncül ele alması gerektiğini bilmelidir. Bireyin herhangi bir boyutundaki yetersizlik veya değişikliğin bireyin diğer boyutlarını etkileyebileceğini, bireyde optimal düzeyde sağlık/iyilik halini sağlamak için tüm bu boyutlara bakım verme konusunda duyarlı olmalıdır.

“Her birey farklıdır ve diğer bireylerden ayrı bir nitelik taşımaktadır. Bireylerin hemşirelik problemlerini değerlendirmek için bütüncül yaklaşıma gereksinim duyulmaktadır. Bu nedenle holistik bakım hemşireliğin kalbidir ve özerkliğin kazanılmasında önemli bir yere sahiptir.”

Alana Katkı

Sağlığın devamı ya da hastalıkların oluşumu tek bir faktör ile ilgili olmadığı için bireyin varlığının tüm boyutlarının bütünlüğünün korunması ve sürdürülmesi olası problemlerin gelişmesini engelleyecektir.

Çıkar Çatışması

Bu makalede herhangi bir nakdi/aynı yardım alınmamıştır. Herhangi bir kişi ve/veya kurum ile ilgili çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Ahtisham, Y., & Jacoline, S. (2015). Integrating nursing theory and process into practice; Virginia's Henderson Need Theory. *International Journal of Caring Sciences*, 8(2), 443-450.
- Altıok, H.Ö., Şengün, F., & Üstün, B. (2011). Bakım: Kavram analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 4(3), 137-140.
- American Holistic Health Association (n.d.). Ivker, R.S. Comparing holistic and conventional medicine. <http://ahha.org/articles.asp?id=38>. Erişim tarihi:28.11.2015.
- American Holistic Nurses Association (n.d.). What is holistic nursing. <http://www.ahna.org/About-Us/What-is-Holistic-Nursing>. Erişim tarihi:12.12.2015.
- Ay, F.A. (2015). Sağlık uygulamalarında temel kavramlar ve beceriler. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevi.
- Baldacchino, D. (2006). Nursing competencies for spiritual care. *J Clin Nurs*, 15(7), 885-896.
- Como, J.M. (2007). Spiritual practice: A literature review related to spiritual health and health outcomes. *Holistic Nursing Practice*, 21(5), 224-236.
- Daştan, N.B., & Buzlu, S. (2010). Meme kanseri hastalarında maneviyatın etkileri ve manevi bakım. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi*, 3(1), 73-79.
- Demirsoy N. (2014). Eski uygarlıklardan günümüze yansıyan holistik tıp uygulamaları. *Türkiye Klinikleri J Med Ethics*, 22(3), 106-119.
- Ergül, Ş., & Bayık, A. (2004). Hemşirelik ve manevi bakım. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 8(1), 37-45.
- Fawcett, J. (2004). Conceptual models of nursing: International in scope and substance? the case of the Neuman Systems Model. *Nursing Science Quarterly*, 17(1), 50-54.
- Figen, P.S., & Mete, S. (2009). Uyum modeli ve sosyal bilişsel öğrenme kuramının doğum öncesi eğitimde kullanımı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 1(1), 57-68.
- Gore, J. (2013). Providing holistic and spiritual nursing care (A senior thesis, Liberty University, 2013). A Senior Thesis submitted in partial fulfillment of the requirements for graduation in the Honors Program, 5. <http://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1383&context=honors>. Erişim tarihi:03.12.2015.
- Hutchinson, M.G. (1997). Healing the whole person: The spiritual dimension of holistic care. Christian Nursing Page, http://members.tripod.com/~Marg_Hutchison/nurse-4.html. Erişim tarihi:12.12.2015.
- Martsof, D., & Mickley, J.R. (1998). The concept of spirituality in nursing theories: Differencing world-views and extent of focus. *Journal of Advanced Nursing*, 27(2), 294-303.
- Mete, S. (2013). Hemşireliğin temel kavramları. İçinde, Aştı, A.T., & Karadağ, A. (Ed.), Hemşirelik esasları hemşirelik bilimi ve sanatı (pp. 57-78). İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.
- Özkan, H.A. (Ed.). (2014). Hemşirelikte bilim, felsefe ve bakımın temelleri. İstanbul: Akademi Basın ve Yayıncılık.
- Papathanasiou, I., Sklavou, M., & Kourkouta, L. (2013). Holistic nursing care: Theories and perspectives. *American Journal of Nursing Science*, 2(1), 1-5.
- Practical Nursing (n.d.). The importance of holistic nursing care: How to completely care for your patients, <http://www.practicalnursing.org/importance-holistic-nursing-care-how-completely-care-patients>. Erişim tarihi:01.12.2015.
- Pektikin, Ç. (2013). Hemşirelik felsefesi kuramlar-bakım modelleri ve politik yaklaşımlar. İstanbul: İstanbul Tıp Kitabevi.

- Sawatzky, R., & Pesut, B. (2005). Attributes of spiritual care in nursing practice. *Journal of Holistic Nursing*, 23(1), 19-33.
- Stranahan, S. (2001). Spiritual perception, attitudes about spiritual care practices among nurse practitioners. *Western Journal of Nursing Research*, 23(1), 90-104.
- Uysal, N., Khorshid, L., & Eşer, İ. (2009). Neuman sistemler modeline göre bir vaka çalışması. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 12(3), 74-78.
- Vayalilkarottu, J. (2012). Holistic health and well-being: A psycho-spiritual/religious and theological Perspective. *Asian Journal of Psychiatry*, 5(4), 347-350.
- Velioğlu, P. (1999). Hemşirelikte kavram ve kuramlar. İstanbul: Alaş Ofset.
- Wade, D.T. (2009, November 25). Holistic health care what is it, and how can we achieve it? Oxford Centre for Enablement, 2. <http://www.ouh.nhs.uk/oc/research-education/documents/HolisticHealthCare09-11-15.pdf>. Erişim tarihi:03.12.2015.
- Yılmaz, M. (2011). Holistik bakımın bir boyutu: Spiritüalizme, doğası ve hemşirelikle ilişkisi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(2), 61-70.